

VADAS JÓZSEF:

Sápadt kerámia

Visszatérő nevek és visszakösző művek — röviden és lehetne a negyedik országos kerámiai biennálé summázata. Itt akár pontot is tehetnék a kritika végére; mondhatnám azt is: ezért a felemelő tanulmányért nem volt érdemes Pécsre utazni, még kevésbé illik az eseményre váró olvasó türelmét igénybe venni.

Egyetlen dolog tart vissza e léptől: az, hogy a visszatérő nevek és a visszakösző művek tapasztalata is ismétlődik. Nem egy véletlenül érdektelen seregszemlét látam a Janus Pannonius Múzeum Déryné utcai kiállítótermében; nem a hiányzó nevek és művek okozták a közönyt. Ellenkezőleg: a kiállításon minden érdekelt fél képviselteti magát. Ha az unalom kritikát érdemel, úgy a teljes névsor miatt.

Itt van Gádor István a magyar kerámia alapító nemzedékéből; az irányzathoz, csoportosuláshoz nem sorolható Gorka Lívia; a közép-nemzedék, a valamivel fiatalabbak és a harmincévesek egyaránt. Az elmúlt három biennálé tizenkét díjazottjából most heten szerepelnek. De szellemével a másik öt is jelen van. Gorka Géza, aki időközben meghalt, jól helyettesíti Gorka Lívia; Kovács Margit félszeg népies-ségét Németh János, kedélyességét Geszler Mária idézi fel. Garányi József és Steindl Katalin inkább csak a névsorból hiányoznak; fáradozó művészetükről a velük egykorúak műveiből is fogalmat alkothatunk. Önnön manírjaikat ismétlik. Horváth Lászlóért sem fáj a

szívem Szekeres Károly és Minya Mária munkái láttán.

A mennyiségre sem jelentős kiállítás három helyiségből áll. A jobb szélső teremben kaptak helyet a szobrászathoz közelítő művek, a bal szélső teremben — mintegy az ellenkező végletként — a tulajdonképpeni iparművészeti alkotások: az edények, tányérok, talak. A közbeeső területet foglalták el a se nem szobrok, se nem kerámia: azok a dekoratív célzatú plasztikák, amelyek nem vetnek fel gondolatokat és nincs használati értékük.

Sajnos, a felosztás nem következetes. Nem is lehet az: a magyar kerámiában még mindig a stílus uralkodik a szemléleten. Így adódik aztán, hogy Fürös György erőszakoltan geometrizáló két méteres *Kakasa* és Vértesi Nándor gyermekdeden csicsergő csőfigurái közé kíváncsiak J. Móker Zsuzsanna rokokó lendületű szabadterti virágtartói és W. Kálmán Anikó rusztikus bizzar tételválasztó elemei — bár a formatervezés nyomot hagyott munkáikon. Ugyanakkor a használati tárgyak közé kerültek Gádor István és Schrammel Imre térplasztikái — mert Gádor ipari elemekből építkezik és Schrammel is kézi mintázás nélkül alakítja ki szobrát. Benkő Ilona „káposztái” és Borsódy László gyűrűnek mondott kolbásza között bukkannak fel, megint csak a félszeg stílusközösség jóvoltából, Csekovszky Árpád ötletre irodalmias, formára nehézkes, megmunkálásra felületes hatású, semmitmondó, ámde első díjas „kereszt-

jei”. Jelezve: egyelőre a jó szándékot is értékelnünk kell.

A korszerű formaképzésből a legidősebb kiállító ad leckét. Gádor István mértánságú száraz világa még mindig — ma is — több izgalmat kínál, mint egykori tanítványainak barokkos villódzása. Csekovszky mesterként drámáját már említettem; említhetném még a hagyomány és bálványoszlopok keresztezésével foglalkozó Majoros Hédit és szomorú például Majoros Jánost, aki egyetlen négyzetméteres részleten is elhítteti: hogyan tud sok négyzetméteres felületen is enervált lenni.

E maníros szobrászatba menekült középgenerációból Schrammel Imre az egyetlen, aki legalább puritán nyelven beszél. Fejgyelmzett és szűkszavú. Talán túlságosan is. A biennálén még úgy látjuk: fehér porcelán oszlopai lepedőbe bújó kísértetekre emlékeztetnek; néhány utcával arrébb azonban kiderül: nem is olyan szellemek ezek a szellemek. A pécsi *Kisgalériában*, Kigyós Sándor plasztikát ugyanis tanulságos összevetést kínálnak. Az alig ismert fiatal szobrász formát és alakítást ütköztető — paradoxonként ható — munkái legalább annyi gondolati leleménnyel tanúszkodnak, mint Schrammel Imre nemzetközi díjakkal honorált művei.

Minya Mária, Szekeres Károly, N. Szonntag Éva étkészletei nagyszerűek — különösen az üzletek kínálathoz képest. Látványuk megnyugtató, ha nem épp a magyar kerámia elmúlt másfél évtizede figyelmeztetne rá: nem minden bimbóból lesz virág.

Képzőművészet

DEMÉNY OTTÓ:

H. C. Andersen

Ott voltál méltó társ
a konyhasut jó melegében
bokrok ivben egymásrahajló
árnya alatt
amikor élt még a mese
a félszeg szívben égő gondolat

minden gyönyörű lehetőség
gyöngéd változás hő iram
lovagias és választékos
ahogy csak a tiszták beszélnek
s széppé válnak
míg a mese halad

hisz oly igaz — akit megvetnek
ölt majdan fénylő alakot
az undok szájba béka települ
s hogy a szándék formál nemessé
amint kezünkkel megragadjuk
a nagy pillanatot

s mondják még — oly nagyon akartad
érdem s rendjelek megszállottja Te
de volt egy rokkant katonád
veszélyek közt bukdácsoló
gálans harcias s rendteremtő
— szíved az ő szíve

Zene

KROÓ GYÖRGY:

Jegyzetlapok

A második világháború utáni magyar zeneszerzésnek van egy ága, amely világossá teszi a különleges figyelmet: a pedagógiai irodalom. Ez is — mint zenei életünkben szinte minden — Bartók és Kodály útmutatása, példaadása nyomán indult és terebélyesedett. Talán elegendő itt utalnunk Bartók Hegedű-duóra, Egynemű karaira, a Mikrokozmoszra vagy Kodály monumentális és a zenei nevelésnek teljesen új perspektívát adó énekes-füzetére. E kezdeményezések két alapvető tanulsága — függetlenül a szóban forgó remekművek zsenialitásától — máig érvényes. S ez nem kevesebb, mint hogy a hagyomány mellett a kortárs-zene nyelvére tanítsuk, hangjához szoktassuk a zenét tanuló gyerekeket, és az újat, bár módszeresen, pedagógiai körültekintéssel, mégse tananyagként, hanem költészetként nyújtsuk át az ifjúságnak. A magyar zeneszerzők jól megjegyezték ezt a leckét és tudják, hogy nagyobb, összetettebb műveik számára is e „pedagógiai” irodalommal nevelhetnek közönséget. Am az újjakorlatokat nem mindig sikerül átmenetlni a költészet szférájába. Ezért van, érzésem szerint, óriási jelentősége Kurtág János című zongoradarabjainak, és ezért kell ugyanilyen örömmel üdvözlőnünk Soproni József új zongoradarabjait, a *Jegyzetlapokat*, amelyekből Körmenő Klára szólóestjén hangzott el egy füzetrelvél.

Soproni módszeresen osztotta kis kompozícióit két albumba. Az első füzet 1974-ben készült és zeneiskolások, szakiskolások számára írott negyvennégy, nagyjából könnyű vagy közepes nehézségű darabokat tartalmaz. „Feltűnnek bennük — írja a szerző — olyan technikai, előadásbeli és kompozíciós eszközök (hangfűrt, irányított véletlen, szabad ritmus és metrum stb.), melyek a zenét tanuló ifjúságnak betekintést nyújtanak századunk újabb törekvéseibe”. Az idén elkészült második füzet huszonhárom darabjában „mindezek az eszközök magasabb eszméi, zenei és tartalmi összefüggésekben” jelentkeznek. Ezek nem gyakorlatok, vagy vizsgafeladatok, hanem előadási darabok. Ezért is lapozzuk át nyilvánosan ezt a füzetet.

A daraboknak nincs címük. Ez nem külsőség, nem hagyagság. Soproni nem ábrázol, nem fest portrét, nem vázol fel jelenetet. Azaz nem a világra nyit kaput, hanem

befelé figyel. Ez nehezíti meg a zeneiről szóló beszámolót is, mert karakterei nem sugallják a szavakkal való interpretációt. (A kiadó kérésére utólag keresett címetek az album darabjaihoz, de ezek a címek, azt hiszem, ebben az esetben fölöslegesen megszorítják majd az előadók vagy tanulók képzeletét.) Az albumban feltárolt belső világ, e „megfogható, fordítható” reális háttér nélkül is igen gazdag és változatos. Érzelmileg és hangulatilag az.

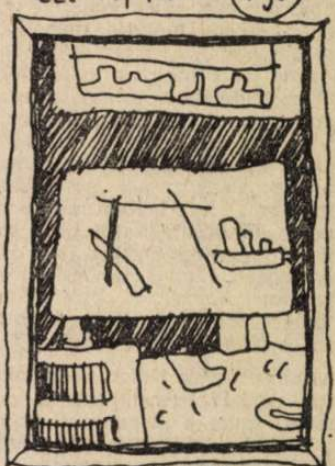
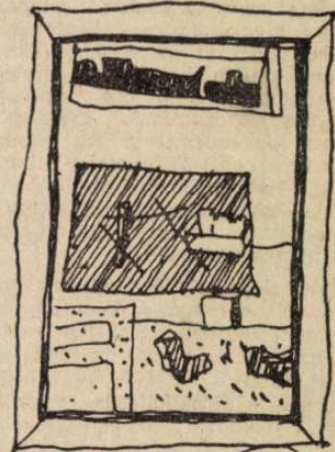
A szerző elképzelése szerint az előadóművész szabadon válogathat műsorára a füzet miniatűrjei közül. Jól teszi azonban, ha betartja a komponista által javasolt sorrendet, mert a darabok, ahogy előtűnk állnak, igen logikusan és hatásosan követik egymást. Némelykor újra felvetik a fontosabb problémákat, ezért talán nem kell feltétlenül mind a huszonháromnak egy estén megszólalnia, de az egy-másutánjuk koncepció.

Egy tucatnyi nagyon szép mű szólal meg ebben az albumban. Van például egy kvinteteket építő mű, amely négyhangú dallammá varázsolva foszlék szét (3.), egy másik, amely néhány szenvedélyes bevezető ütem után táncolva libben elénk (13.), vagy egy, a Trisztán szerzőjére emlékeztető Andante; ez az egyetlen hommage a sorozatban. Néhány éneklő zongoradarab tűnik ki a többi közül, másoknak a színei ragadnak meg, különösen a magas fekvésben. Vannak mozgásra kihegyezettek, vannak a ritmika szélsőségeivel eljáró darabok és vannak hagyományra nevelők; van, amelyik mintha egy akkord hátterét, titkát faggatná és keltene dalami életre, van a harangok csendébe feledkező, van szenvedélyes, van töprengő és sok olyan, amely akusztikus élményből született. Zongoraszerűek, de letétjük mentes a pianisztikus sablonoktól. Valamennyi nagyon jól szól.

Regisztrerek, technikák, tempók, kötött és szabad kompozíciók kontaszta, állandó váltásai gondoskodnak a változatosságról. A hallgatónak majd mindegyik darab után támad egy pillanatnyi csend, egy hangulatfoszlány, mintha párosos verseket olvasott volna.

Két jellegzetessége van a füzetnek: az egyik Soproni egyéniségére, a másik e daraboknak a szerző pályáján betöltött szerepére vet fényt. Sok a körte formájú darab,

azaz a halkuló, az anyagát elfogyasztó, elröppenő vagy állánygüllő befejezés, még a gyorsak között is. Rendszerint a kis kompozíciók elején vagyunk a földön, s a miniatűrök vége eltűnik az alkonyatban. Soproni fejlődésében ez a sorozat a nehezen elért letisztulás, egyszerűsödés próbája és bizonyítéka. Bár minden darab kerek egész, nem fejlesztett, nem összerakott, hanem egyetlen ötletként megfogalmazott, végtelenül lecsiszolt. A szerzőnek még sok haszna származhat e jegyzetlapokból, ha a dinamikus nagyformák, a szélesen felrakott zenei szerkezetek kidolgozása közben is megőrzi majd ezt az ökonómiát, az anyagnak ezt az állandó kontrollját, s az inspirációnak ezt a frissességét.

Váli Dezső: Képvázlat

Bemutatjuk Váli Dezső grafikáit

Váli Dezső festő, 33 éves. Az Iparművészeti Főiskola belsőépítész szakán szerzett diplomát. Képeivel az elmúlt években több tárlaton találkozhattunk.

Tavaly rendezte meg önálló kiállítását a Fényes Adolf Teremben, Budapesten. „Homo contemplator — tündő ember szeretnék lenni” — írta a kiállítás katalógusában. A tündő magatartás váltásza húzza meg annak a világnak a határát is, amely Váli képein megjelenik. Szöges ellentéte a környezetére „rácsodálkozó” naiv művész típusának. Képein nincs egyetlen olyan forma sem, amely nem céltudatos eszmélés terméke volna. Epp ezért nem is kerül rájuk semmi, ami e tündés által átfogható dolgok világán kívül esik.

A számára jelentőségteljes eseményeket, látványokat, gondolatokat vagy hangulatokat egész mélységükben átéli és megőrzi, hogy minden mozzanatuk gondolati és érzelmi tartalmát, mint saját élményét közölhesse az eleven, színes formák nyelvén. Ezek a formák pedig nem egyesülnek artisztikus simaságú színsíkok dekoratív harmóniájává: egymáshoz igazodó vagy egymáshoz feszülő megírt körvonalú alakzatok, amelyek különböző ütemű, változó ritmusú mozgások élményét sugallják. Váli ugyanígy hisz a

formák erővonalainak végtelen kifejezőerejében, mint Klee, aki „sétálni vitte a vonalat”. Egy emlékek és vágyképekben rögzített világot lát, értelmez és fölötti festményein.

Ez év tavaszán Váli Dezső kirándult otthonos birodalmának határain túlra, az NDK nagy vegyipari üzeme, a Buna-Werke művésztelepére. A mecénás gyár segítséget nyújt ahhoz, hogy az itt dolgozó festők megismerjék egy nagyjúzem munkáját és munkásait. Váli Dezső most bemutatott grafikáinak többsége ebben a gyárban készült. Tanulmányok és képvázlatok, amelyek az első rajztól a kész képig vezető út köztes állomásait rögzítik, dokumentálják azt a folyamatot, amelyben egy környezet tárgyai alárendelődnek a festő tündő gondolatainak. Váli az óriási gyárban is megtalálta a nyugodt sarkokat, melyeket egy-egy létra vagy korlát tesz emberi léptékűvé. A sok gépből, műszerből, kigyózó csőből eltűnik a mozgás (az eredeti rendeltetés), a konkrét látvány összekuszálódik, vagy bizonytalan vonalú ábrákka válik, hogy aztán a sötét és világos tónusok ellentétében képékké lehessen, melyeknek új, más dinamikáját már a festő élménye szabja meg.

Wessely Anna